

Др Соња Лучић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0002-7104-3572

Прегледни научни рад
УДК: 347.78:34(4-672EU)
DOI: <https://doi.org/10.46793/7623-154.513L>

АУТОРСКОПРАВНА ЗАШТИТА ДЕЛА ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ КРОЗ СТРАНУ СУДСКУ ПРАКСУ*

Резиме

Ауторска права штите личне интелектуалне творевине, тј. креативна достигнућа у којима је ауторова индивидуалност изражена у одређеном облику, на пример музичко дело, текст, слика или филмско дело. За разлику од других права интелектуалне својине, ауторска права настају аутоматски са стварањем дела. Регистрација, као на пример код патента, није потребна.

Ауторско право има циљ да осигура да аутор има свеобухватна права на своје дело. Аутор одлучује да ли ће и како дело бити објављено, репродуковано или измењено. Ауторско право, такође, штити интелектуалну креацију од неовлашћене употребе или имитације.

У пракси се све више појављују питања у вези ауторскоправне заштите дела примењене уметности. Реч је о интелектуалним креацијама које имају специфичан предмет заштите. Аутор ће се у раду бавити појединим аспектима ауторскоправне заштите дела примењене уметности кроз страну судску праксу.

Кључне речи: ауторско право; дела примењене уметности; дизајн.

1. Увод

Дела примењене уметности су саставни део свакодневног живота људи.¹ Ова дела воде порекло из древних цивилизација, на пример шаре на каменим зидовима у Месопотамији. Временом, примењена уметност је почела да добија

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

¹ Kostova, V., *Works of Applied Arts as Intellectual Property*, *Ikonomiceski i Sotsialni Alternativi*, University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria, 3/2022, стр. 60.

практичнију сврху, јер су уметници настојали да створе функционалне, али лепе предмете попут намештаја, таписерија и оклопа. Данас се примењена уметност и даље користи у свим аспектима живота, од модног дизајна до уређења ентеријера. Ова уметност је саставни је део културе и идентитета. Примењена уметност се користи за креирање јединственог ентеријера. Осим тога, модна индустрија се у великој мери ослања на примењену уметност. Примењена уметност се, такође, користи у индустрији забаве за креирање специјалних ефеката за филмове или покретне графике за телевизијске емисије.

Дело примењене уметности, као што и само име сугерише, има одређену уметничку вредност и практичну применљивост. Са економским развојем и континуираним побољшањем естетских захтева људи, производи се дизајнирају са већим нагласком на оригиналност, па су дизајнери стога створили многе јединствене дизајне.

У пракси, спољашњи облик производа се може заштитити различитим правима, као што су дизајн, жиг и ауторско право. Закон о ауторском и сродним правима Републике Србије у чл. 2, ст. 2, тачка 7 као врсту ауторског дела предвиђа и дела примењене уметности. Законодавац, међутим, не даје дефиницију дела примењене уметности. Домаћа судска која за предмет има дела примењене уметности је, такође, оскудна. Аутор ће се у наставку рада бавити појединим аспектима ауторскоправне заштите дела примењене уметности користећи богату страну судску праксу.

2. Оригиналност дела примењене уметности

Прописи о ауторским правима не штите само класична ауторска дела као што су на пример фотографије, слике и књижевна дела. Ауторскоправну заштиту уживају и дела примењене уметности као што су намештај, вазе, модни предмети, делови каросерије аутомобила. За разлику од ликовне уметности, која је чисто уметничка, примењена уметност служи практичној сврси. Термин „примењена уметност“ односи се у ширем смислу на производњу предмета за свакодневну употребу са уметничком вредношћу.

Дугогодишњи став немачке судске праксе је био да се услови ауторскоправне заштите дела примењене уметности разликују од услова заштите дела ликовне уметности. Услови заштите дела примењене уметности су били строжији. Наиме, немачка судска пракса је дуго захтевала „значајно супериорнији дизајн“ као претпоставку ауторскоправне заштите дела примењене уметности.² Другим речима, дела примењене уметности су уживала ауторскоправну заштиту само ако појединачно дело показује посебно висок ниво оригиналности, што значи да јасно превазилази просечан дизајн.

² Видети пресуду немачког Савезног суда од 22. јуна 1995. године у предмету I ZR 119/93. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://juralib.de/entscheidungen/bgh-i-zr-119/93-22.06.1995>.

Међутим, у својој пресуди „Рођендански воз“ из 2013. године, Савезни суд је значајно снижио стандарде ауторскоправне заштите дела примењене уметности.³ Према овој пресуди, заштита ауторских права дела примењене уметности је подложна истим захтевима као и за дела ликовне уметности, књижевна или музичка дела. Довољно је да дело достигне ниво оригиналности који, по мишљењу кругова пријемчивих за уметност и разумно упознатих са уметничким концептима, оправдава говорење о „уметничком“ достигнућу. Што се тиче потребног нивоа оригиналности, мора се узети у обзир да естетски ефекат дизајна може да ужива ауторскоправну заштиту само уколико није диктиран функцијом или наменом, већ је заснован на уметничком достигнућу. Оригинална интелектуална креација претпоставља постојање креативне слободе, као и то да аутор користи ту слободу да изрази свој креативни дух на оригиналан начин. Треба напоменути да сада захтевани нижи ниво оригиналности такође резултира одговарајуће уским обимом заштите за дела примењене уметности.

Суд је образложио своју одлуку позивајући се на реформу Закона о дизајну из 2004. године. Ова реформа, је по мишљењу Суда, створила независно право индустријске својине и елиминисала блиску везу са ауторским правима. Пошто заштита дизајна и заштита ауторских права могу коегзистирати, чињеница да предмет испуњава услове за заштиту на основу дизајна не оправдава ускраћивање заштите ауторских права тужиоцу или условљавање посебним строжим условима заштите.

Према старијем строжем тумачењу ауторскоправне заштите дела примењене уметности упитно је да ли би на пример класични модел ципела *Dr. Martens* 1460 (популарне Мартинке) испуниле потребни ниво оригиналности. Међутим, после пресуде “Рођендански воз” немачког Савезног суда ове ципеле представљају личну интелектуалну творевину аутора и имају довољан степен оригиналности за ауторскоправну заштиту. Изглед који је одабрао Бил Григс, творац ових ципела, је несумњиво препознатљив. Ребрасти руб ђона створен је релативно сложеним поступком, визуелно олакшавајући чврсти ђон. Јарко жути шавови, ушивени посебно дебелим концем и широким размаком између шавова, кључни су за пажњу. Бил Григс је створио модел чизме који је требало да буде робустан, али лаган и не гломазан, и за који није било директног преседана. За разлику од других чизама тог времена, *Dr. Martens* 1460 нису биле дизајниране искључиво због функционалности и практичности, већ и као уметнички израз побуне и одступања од преовлађујућих трендова.

Пресуда Савезног суда “Рођендански воз” довела је до неслагања у академским круговима о питању новог приступа ауторскоправне заштите дела примењене уметности. Поједини теоретичари су критиковали нови приступ

³ Текст пресуде Савезног суда у предмету I ZR 143/12 је доступан на адреси: <https://lexetius.com/2013,4910>.

заштите.⁴ Други су, пак, исказали слагање са ставом суда да треба да постоји јединствен систем заштите за сва ауторска дела⁵ и поздравили су проширену заштиту дела примењене уметности од фалсификата.⁶

Пратећи судску праксу Савезног суда у случају „Рођендански воз“, Регионални суд у Хамбургу је пресудио да амбалажа пива на лименкама пива такође може бити заштићена ауторским правима због „пуристичког, чистог, непатвореног дизајна“.⁷

Тужилац је дизајнерска агенција специјализована за дизајн производа. Један од тужених је 2005. и 2006. године ангажовао тужиоца да развије и дизајнира нови производ за своје пивске производе, тачније амбалажу за јефтина пивска пића („серија 5.0 Оригинал“), која је пласирана на тржиште и дистрибуирана од 2006. године. Тужена је 2009. године “продала” одговарајућа права коришћења за све резултате перформанси који се односе на „5.0 Оригинал“ екстерној групи компанија без икаквих значајних промена у изгледу производа са чиме се тужилац није сложио. Тужилац је тврдио да овакав поступак тужиоца представља повреду његових ауторских права и да је за давање права коришћења била потребна његова сагласност. Поступајући суд у овом предмету је сматрао да је дизајн лименки за пиво заштићен ауторским правима као дела примењене уметности. Дизајн показује довољан ниво оригиналности, како је утврђено стандардима одлуке немачког Савезног суда у случају „Рођендански воз“. Као што је напред истакнуто, суд је у овој пресуди нагласио да је заштита ауторских права за дела примењене уметности подложна истим захтевима као и заштита ауторских права за дела ликовне уметности или књижевна и музичка дела. Потребан ниво оригиналности постиже се комбинацијом дизајнерских карактеристика лименки за пиво. На пример, дизајн, са својом двобојном шемом, има „јасан, минималистички изглед“, избегавајући иначе уобичајену „украшену штампу“, као што је случај са грбовима, крунама, звездама итд., који се налазе на другим познатим амбалажама пива.

За разлику од типичних пивских флаша, нису коришћени другачији или необични фонтови. Уместо тога, коришћен је једноставан, јасан и неукрашен фронт. Штавише, дизајн има препознатљив уметнички квалитет због поделе на три дела (назив бренда, назив производа и друге информације), што резултира свеукупним „пуристичким, чистим и аутентичним дизајном“. Награде и номинације додатно подржавају ниво оригиналности дизајна. Иако су

⁴ Hoeren, T., *Anforderungen an Urheberrechtsschutz für Werke der angewandten Kunst - Geburtstagszug*, MMR, 5/2014, стр. 337-338.

⁵ Obergfell, E.I., *Abschied von der „Silberdistel“: Zum urheberrechtlichen Schutz von Werken der angewandten Kunst*, GRUR, 7/2014, стр. 621, 627.

⁶ Rauer, N., Ettig, D., *„Urheberrechtsschutz für Werke angewandter Kunst - BGH gibt ständige Rechtsprechung auf“*, WRP, 2014, стр. 135, 140.

⁷ Текст пресуде у предмету 310 O 212/14 је доступан на адреси: <https://www.landesrecht-hamburg.de/bsha/document/NJRE001268595>.

једноставност, јасноћа и пуризам добро познати стилови у дизајну производа, у овом случају, специфична примена стила је основа за заштиту. Употреба таквог стила на другим, старијим производима не искључује заштиту.

На одлуку Регионалног суда у Хамбургу утицала је и уговорна клаузула „Подразумева се да користимо само етикете и дизајн за производе у власништву групе“. С тим у вези, суд је заузео став да ову клаузулу треба схватити тако да би свако уступање права коришћења од стране туженог на компанију која не припада његовој групи компанија захтевао претходну сагласност тужиоца, која у предметном случају није дата.

Суд у Хамбургу је сматрао да етикете пивских флаша треба да буду заштићене ауторским правом, иако су етикете осмишљене на прилично једноставан, готово пуристички начин. По мишљењу суда управо је та једноставност разликовала етикете од осталих боца.⁸

3. Ауторскоправна заштита дела примењене уметности пореклом из земаља ван ЕУ

Бернска конвенција је међународни споразум који регулише заштиту ауторских права књижевних и уметничких дела. Она обезбеђује да су дела призната и заштићена у државама чланицама Конвенције, без обзира на њихово порекло. Централни принцип Бернске конвенције је једнак третман домаћих и страних дела, што значи да дело заштићено у једној држави чланици треба да ужива исту заштиту у другим државама чланицама.

Међутим, споразум садржи и посебне одредбе за дела примењене уметности, као што је дизајнерски намештај. У неким земљама, ова дела могу уживати заштиту само ако су призната као уметничка дела у својој земљи порекла, а не само као модел или дизајн. Директива 2001/29 с друге стране, признаје ауторскоправну заштиту за дела без обзира на земљу порекла дела или аутора и не предвиђа такав изузетак.

Европски суд правде је имао прилику да одлучује о ауторскоправној заштити дела примењене уметности из земаља ван ЕУ.⁹ Централно питање у спорном случају било је да ли се дела дизајнирана у трећој земљи и заштићена само као индустријски дизајн или модел могу сматрати делима заштићеним ауторским правима у Европској унији. Тужилац у овом случају је „*Vitra Collections AG*“, швајцарски произвођач намештаја. Тужилац је затражио заштиту ауторских права за трпезаријску столицу под називом „*Dining Sidechair Wood*“ коју су дизајнирали амерички држављани Чарлс и Реј Имс и који су

⁸ Ohly, A., *The Copyright – Design Interface in German Law: History, Doctrine, Policy*, E. Derclaye (ed.), *The Copyright/Design Interface*, Cambridge University Press, 2018; ISBN: 9781108182676, стр. 25; доступно на: <https://ssrn.com/abstract=3223327>

⁹ Пресуда Европског суда правде у предмету C-227/23. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-227/23>.

своја права уступили компанији *Vitra*. Тужени, „*Kwantum Nederland BV*” и „*Kwantum België BV*”, продавали су реплике ове столице под називом „*Paris chair*“. Да би заштитила своју интелектуалну својину, „*Vitra*“ је тужила „*Kwantum*“ пред судом у Холандији. Врховни суд Холандије упутио је случај Европском суду правде, тражећи појашњење о томе да ли државе чланице ЕУ могу да ускрате заштиту ауторских права делима ван ЕУ на основу критеријума материјалног реципроцитета утврђеног у чл. 2, тач. 7 Бернске конвенције, док право ЕУ не предвиђа такво ограничење. Предмет спора било је, дакле, питање да ли ЕУ пружа заштиту ауторских права делима пореклом из земаља ван ЕУ.

Бернска конвенција признаје страним ауторима из земаља потписница исту заштиту као и домаћим ауторима. Међутим, за дела примењене уметности, клаузула о материјалној реципроцитету предвиђа као основно правило да дела заштићена у земљи порекла само као дизајн (а самим тим не и ауторским правима) имају право у другој земљи само на посебну заштиту која се пружа дизајну у тој земљи. Врховни суд Холандије питао је Европски суд правде да ли државе чланице ЕУ могу да користе ову клаузулу да искључе заштиту ауторских права дела примењене уметности из трећих земаља, као што су Сједињене Америчке Државе.

Европски суд правде је појаснио да дела примењене уметности из трећих земаља, као што су САД, могу уживати заштиту ауторских права у ЕУ, под условом да испуњавају критеријуме Директиве 2001/29. Суд је пресудио да државе чланице ЕУ не могу примењивати такозвани „критеријум материјалног реципроцитета“ да би ускратиле заштиту ауторских права. Овај критеријум предвиђа да се заштита додељује само ако постоји упоредива заштита у земљи порекла дела.

Европски суд правде је пресудио да је искључива одговорност законодавца ЕУ да успостави ограничења ауторских права. Примена критеријума материјалног реципроцитета од стране држава чланица би поткопала хармонизовану заштиту ауторских права у ЕУ и била би у супротности са циљем Директиве 2001/29, а то је гарантовање високог нивоа заштите аутора у ЕУ.

Ова пресуда има далекосежне последице по међународну трговину и заштиту ауторских дела у ЕУ. Она јача положај носилаца права из трећих земаља и појашњава да дела примењене уметности дизајнирана у трећим земљама уживају исту заштиту ауторских права у ЕУ као и дела из земаља чланица ЕУ. Ова одлука додатно хармонизује унутрашње тржиште ЕУ и олакшава међународно спровођење ауторских права. Ово би такође требало да подстакне компаније да остваре своја права интелектуалне својине у ЕУ, без обзира на земљу порекла њихових дела.

Пресуда Европског суда правде је значајна за компаније у креативним индустријама као што су дизајн, мода и технологија. Хармонизација заштите ауторских права ствара правну сигурност и јача положај носилаца права.

Компаније имају користи од ове јединствене заштите, без обзира на земљу порекла дела, а прописи ЕУ управо нуде правну сигурност. На овај начин се промовише међународна конкуренција и културна размена, без правних баријера. Одлука шаље позитиван сигнал креативним индустријама и чини ЕУ атрактивнијим тржиштем за пласирање иновативних радова. Пресуда показује да је ЕУ посвећена заштити интелектуалне својине у глобалном контексту и да не дозвољава никакву дискриминацију дела пореклом из трећих земаља према закону о ауторским правима.

Надовезујући се на своју претходну судску праксу о ауторским правима, Европски суд правде потврђује да је „оригиналност“ једини критеријум за заштиту ауторских права према праву ЕУ, чиме се ствара јединствени систем који сва оригинална дела третира једнако, без обзира на њихово порекло. То је такође важан следећи корак ка даљој хармонизацији прописа о ауторским правима широм ЕУ, који ће бити додатно допуњен са три спора која су тренутно у току пред Европским судом правде у случајевима C-580/2, C-795/23 и C-649/23. Очекује се да ће пресуде у овим случајевима пружити даљи увид у то како треба процењивати и мерити стандард „оригиналности“ дела примењене уметности.

4. Примери ауторскоправне заштите дела примењене уметности из немачке судске праксе

Немачки Савезни суд је у три одвојена случаја својим пресудама ојачао ауторскоправну заштиту дела примењене уметности.

Тужилац у предмету *I ZR 91/11* поседује искључива ауторска права на намештај који су дизајнирали Марсел Бројер и Лудвиг Мис ван дер Рое.¹⁰ Тужени је италијанска компанија која продаје дизајнерски намештај путем директне продаје широм Европе. Свој намештај тужени рекламира на својој веб страници на немачком језику и у немачким новинама, часописима и брошурама.

Намештај такође укључује репродукције комада које је дизајнирао Марсел Бројер. Тужилац је тврдио да рекламирање туженог вређа право аутора да понуди примерке дела јавности.

Тужилац у предмету *I ZR 76/11* поседује искључива ауторска права на лампе које је дизајнирао Вилхелм Вагенфелд.¹¹ Тужилац производи и дистрибуира такозвану Вагенфелдову лампу. Тужени је иста компанија која је била тужена и у предмету *I ZR 91/11*. Тужени продаје имитације Вагенфелдове лампе. Осим тога, оглашава се на немачком језику на интернету и у штампаним

¹⁰ Текст пресуде је доступан на адреси: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=I%20ZR%2091/11&nr=65374>.

¹¹ Текст пресуде је доступан на адреси: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=74235&pos=0&anz=1>.

медијима, користећи и дословне и сликовне референце на Вагенфелдову лампу, и сугерише да се таква лампа може купити у Италији. У огласима се наводи да немачки купци могу добити лампу директно или преко бродарске компаније за транспорт у Немачку. Тужилац сматра да оглашавање туженог вређа право аутора да дело учини јавно доступним.

Тужени у предмету *I ZR 88/13* води онлајн продавницу музике.¹² Дана 30. новембра 2011. године на веб-сајту туженог је био наведен *DVD „Al Di Meola – In Tokyo (Live)“*. Снимање концерта који је одржан уживо на *DVD*-у није овластио извођач, Ал Ди Меола. Правни заступник тужиоца је послао туженом писмо упозорења са молбом да прекине са повредом права извођача на дистрибуцију према чл. 77 ст. 2 немачког Закона о ауторским правима. Иако је тужени уклонио оглас са свог веб-сајта и поднео правно обавезујућу изјаву да се уздржава од даље повреде ауторских права, одбио је да надокнади адвокатске трошкове. Тужилац је потом поднео тужбу ради надокнаде ових трошкова.

Сва три спора су доспела до Савезног суда који је одлучивао о жалбама тужених страна. Суд је одбацио жалбе у сва три поступка. Пошто је право дистрибуције аутора усклађено право према чл. 4(1) Директиве 2001/29/EЗ, одредбе чл. 17(1) немачког Закона о ауторским правима (*UrhG*) морају се тумачити у складу са Директивом. Суд правде Европске уније, као одговор на упућивање Савезног суда правде, пресудио је да се чл. 4(1) Директиве 2001/29/EЗ мора тумачити тако да носилац искључивог права дистрибуције заштићеног дела може забранити понуде за куповину или циљано оглашавање које се односи на оригинал или копије дела, чак и ако се не може доказати да је такво оглашавање довело до куповине заштићеног дела од стране купца из Уније, под условом да оглашавање подстиче потрошаче у држави чланици у којој је дело заштићено ауторским правима да га купе. Дакле, само рекламирање производа заштићених прописима о ауторским правима је довољно за настанак повреде ауторских права. При том је небитно да ли се производи продају, јер само рекламирање може да привуче потрошаче на куповину. Исто важи и за носиоца искључивог права уметника извођача у складу са чл. 77, ст. 2 немачког Закона о ауторским правима (чл. 9, ст. 1(a) Директиве 2006/115/) да дистрибуира снимак слике или звука на којем је снимљено извођење уметника извођача.

Оглашавање које је оспорено у случајевима *I ZR 91/11* и *I ZR 76/11* вређа ексклузивно право дистрибуције репродукција модела намештаја Марсела Бројера, Лудвига Миса ван дер Роеа и Вагенфелдове лампе, који су у Немачкој заштићени као дела примењене уметности. Оглашавање репродукција модела намештаја и лампи има за циљ да подстакне потрошаче у Немачкој да их купе. Стога може бити забрањено чак и ако купци из других земаља ЕУ не купе такав намештај као резултат ове рекламе. Слично томе, у случају *I ZR 88/13*,

¹² Текст пресуде је доступан на адреси: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=74236&pos=0&anz=1>.

постављање DVD-а на интернет продајну платформу, које подстиче куповину репродукције аудиовизуелног снимка наступа уметника Ал Ди Меоле, представља понуду јавности која вређа право уметника на дистрибуцију.

Немачки Савезни суд је имао прилику да одлучује и о ауторскоправној заштити такозваних Биркеншток сандала. Наиме, компанија “*Birkenstock*” са седиштем у Линцу на Рајни производи и продаје разне моделе сандала. Ова компанија је тужила три конкурента који су производили и продавали сличне моделе сандала као њихове познате сандале. Према наводима тужиоца, Карл Биркеншток је сам креирао сандале, укључујући и ђон са узорком костију који се користи од 1981. године. Позивајући се на неколико стручних мишљења из области историје, права и дизајна, Биркеншток сматра да су модели ципела заштићени ауторским правима. Компанија тврди да је дизајн, посебно облик и крој ђона, као и избор материјала, нудио бројне могућности дизајна, које је Карл Биркеншток појединачно испунио, што је резултирало иконичним, бруталистичким и препознатљивим дизајном.

Док је Регионални суд у Келну следио аргументе компаније Биркеншток и усвојио тужбене захтеве, Виши регионални суд у Келну је ствари видео другачије. По жалби тужених компанија, овај суд је пресудио да сандале нису испуњавале услове за уметничко дело. Према чл. 2, ст. 1(4) немачког Закона о ауторским правима дела ликовне уметности, укључујући дела архитектуре и примењене уметности уживају ауторскоправну заштиту под условом да су личне интелектуалне творевине. Међутим, у случају Биркеншток сандала, Виши регионални суд није могао да утврди да ли оне представљају оригинале у смислу да су ауторова сопствена интелектуална творевина. Мишљење овог суда је било да се није могло утврдити никакво уметничко достигнуће. Приликом дизајнирања сандале која се састоји од ђона и горњег дела, Карл Биркеншток се једноставно држао постојећег знања. У крајњем случају, његове сандале су остале у оквиру занатства које је научио као ортопедски обућар. Стога је суд закључио да сандале не треба класификовати као уметност, већ као чисти дизајн.

Против пресуде Вишег регионалног суда тужилац је поднео жалбу Савезном суду. Међутим, Савезни суд је потврдио пресуду Вишег регионалног суда сматрајући да је овај суд био у праву када је претпоставио да је за ауторскоправну заштиту потребна креативна слобода и да та слобода мора бити коришћена на уметнички начин.¹³ Слободан и креативан рад је искључен уколико технички захтеви, правила или друга ограничења одређују дизајн.

О ауторскоправној заштити дела примењене уметности одлучивао је и Виши регионални суд у Брауншвајгу. Овај суд је одбацио жалбу наследника бившег дизајнера каросерије аутомобила, а касније и шефа одељења за дизајн

¹³ Пресуда немачког Савезног суда у предмету I ZR 16/24. Текст пресуде је доступан на адреси: chromeextension://kdpelmjpfafjppnhbloffcjpeomlnpah/https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2025-06/i_zr__16-24.pdf.

каросерије у компанији *Porsche AG*.¹⁴ Тужилац у овом поступку је ћерка бившег инжењера који је преминуо 1966. године. Као запослени, био је укључен у развој возила познатог као оригинална „Буба“ између 1934. и 1938. године. Тужилац је тврдила да је спољашњи дизајн оригиналне „Бубе“ израдио њен отац и да се његов рад наставља до данас на моделу Фолксваген „Буба“. Због разлике између тадашње плате њеног оца и комерцијалног успеха возила, она је захтевала додатну такозвану правичну надокнаду према члану 32(а) немачког Закона о ауторским правима. Жалба тужиле која је изгубила спор пред Регионалним судом у Брауншвајгу је била неуспешна из више разлога. Према мишљењу суда, тужилца није успела да докаже да је њен отац заиста био творца спољашњег дизајна оригиналне Бубе. Ову процену нису оспориле јавне изјаве Фердинанда Поршеа, који је тврдио да је њен отац био укључен у развој каросерије Фолксвагена, нити Фердинанда Пиха, који је изјавио да је њен отац „дизајнирао каросерију за Бубу. Ове изјаве нису омогућиле извођење било каквих закључака о конкретном доприносу који је њен отац дао. Цртежи које је тужилца поднела као доказ ауторства њеног оца или нису приказивали оригиналну Бубу онако како је касније произведена, или се нису могли јасно приписати њеном оцу.

Штавише, правичност надокнаде такође није у складу са чињеницом да не постоји дело које се може заштитити. У случају аутомобила, тј. утилитарног предмета, само оне карактеристике које нису искључиво техничке већ и уметнички дизајниране подлежу заштити ауторских права. Према судској пракси Савезног суда, одлучујући фактор је да ли је сам естетски садржај довољан да представља уметничко достигнуће. Ни спољашњи дизајн возила, како је приказан на скицама које је тужилца доставила, а за које тврди да потичу од њеног оца, нити спољашњи дизајн оригиналне „бубе“ представљају креацију која испуњава услове за заштиту ауторских права. Елементи дизајна које је тужилца истакла, као што су праг, „осмех бубе“ и причвршћени блатобран, већ су били познати у то време и могли су се наћи на другим возилима.

Чак и под претпоставком да је дизајн возила приказаног на скицама или оригиналне Бубе испуњавао услове за заштиту, његова употреба у наследном моделу „*VW Beetle/Käfer*“ представљала би слободну и дозвољену употребу према чл. 24, ст. 1 немачког Закона о ауторским правима у његовој верзији пре последњих измена. Упркос сличности појединачних елемената дизајна, општи утисак ранијих возила се не одражава у новом моделу.

5. Закључак

Примењене уметности су се кроз историју користиле за изражавање лепоте, функције и културе кроз свакодневне предмете и ситуације. Од древних цивилизација које су стварале замршене шаре на грнчарији, до модерне

¹⁴ Текст пресуде је доступан на адреси: <https://iprspr.mpipriv.de/2022-213>.

технологије која омогућава масовну производњу са сложеним дизајном, примењене уметности су прешле дуг пут. Било да је у питању модни дизајн, уређење ентеријера или дигитална уметност, коришћење креативних вештина ће увек остати суштински део живота људи.

Питање ауторскоправне заштите дела примењене уметности је било предмет разматрања богате стране немачке судске праксе. У одлуци у случају „*Geburtstagszug*“ немачки Савезни суд је навео да исти захтеви у погледу нивоа креативности морају бити испуњени за заштиту дела примењене уметности као и за друга дела „традиционалне“ уметности. Одлучујући фактор за заштиту ауторских права је да постоји простор за „креативни дизајн“ који је коришћен на „уметнички начин“. Истовремено, суд је навео да дизајн предмета за свакодневну употребу не може бити заштићен ако је искључиво изведен из сврхе његове употребе и заснован је само на техничким и функционалним разматрањима. Предуслов да се креација сматра ауторовим сопственим интелектуалним делом јесте да аутор има одређени степен слободе да изрази свој креативни дух на оригиналан начин.

Одлука Савезног суда у случају „*Birkenstock*“ има далекосежне последице на питање у којој мери предмети свакодневне употребе могу бити заштићени ауторским правима. Одлука показује да се ауторскоправна заштита дела примењене уметности у Немачкој признаје само делима која достижу довољан креативни ниво, тј. немају само функционалне карактеристике.

*Sonja Lučić, Ph.D., Full-time Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

COPYRIGHT PROTECTION OF WORKS OF APPLIED ART THROUGH FOREIGN COURT PRACTICE

Summary

Copyright protects personal intellectual creations, i.e. creative achievements in which the author's individuality is expressed in a certain form, for example a musical work, a text, a painting or a film work. Unlike other intellectual property rights, copyright arises automatically with the creation of a work. Registration, such as a patent, is not required.

Copyright aims to ensure that the author has comprehensive rights to his work. The author decides whether and how the work will be published, reproduced or modified. Copyright also protects an intellectual creation from unauthorized use or imitation.

In practice, more and more questions arise regarding the copyright protection of works of applied art. It is about intellectual creations that have a specific subject of protection. In the paper, the author dealt with certain aspects of copyright protection of works of applied art through foreign judicial practice.

Key words: copyright; works of applied art; design.

Литература

- Hoeren, T., *Anforderungen an Urheberrechtsschutz für Werke der angewandten Kunst - Geburtstagszug*, MMR, 5/2014.
- Kostova, V., *Works of Applied Arts as Intellectual Property*, *Ikonomiceski i Sotsialni Alternativi*, University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria, 3/2022.
- Obergfell, E.I., *Abschied von der „Silberdistel“: Zum urheberrechtlichen Schutz von Werken der angewandten Kunst*, GRUR, 7/2014.
- Ohly, A., *The Copyright – Design Interface in German Law: History, Doctrine, Policy*, E. Derclaye (ed.), *The Copyright/Design Interface*, Cambridge University Press, 2018; ISBN: 9781108182676, доступно на: <https://ssrn.com/abstract=3223327>
- Rauer, N., Ettig, D., *Urheberrechtsschutz für Werke angewandter Kunst - BGH gibt ständige Rechtsprechung auf*, WRP, 2014.
- Пресуда Европског суда правде у предмету C-227/23. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-227/23>.
- Пресуда немачког Савезног суда у предмету I ZR 119/93. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://jurilib.de/entscheidungen/bgh-i-zr-119/93-22.06.1995>.
- Пресуда немачког Савезног суда у предмету I ZR 143/12. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://lexetius.com/2013,4910>.
- Пресуда Регионалног суда у Хамбургу у предмету 310 O 212/14. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://www.landesrecht-hamburg.de/bsha/document/NJRE001268595>.
- Пресуда немачког Савезног суда у предмету I ZR 91/11. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=I%20ZR%2091/11&nr=65374>.
- Пресуда немачког Савезног суда у предмету I ZR 76/11. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=74235&pos=0&anz=1>.
- Пресуда немачког Савезног суда у предмету I ZR 88/13. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&nr=74236&pos=0&anz=1>.
- Пресуда немачког Савезног суда у предмету I ZR 173/21. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=2022&Seite=2&anz=3169&pos=73>
- Пресуда немачког Савезног суда у предмету I ZR 16/24.

Пресуда Вишег регионалног суда у Брауншвајгу у предмету 2 U 47/19. Текст пресуде је доступан на адреси: <https://iprspr.mprpriv.de/2022-213>.

Текст пресуде је доступан на адреси: chromeextension://kdpelmjpfafjppnhbloffcjpeomlnpah/https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2025-06/i_zr__16-24.pdf